

skiego. Na jej kartach spotykamy się więc z omówieniem założeń przyświecających kaznodziejstwu dominikańskiemu (s. 152-157) i szeregiem wybitnych mówców, jakich wydał ten zakon, takich jak św. Wincenty Ferrer, Hieronim Savonarola, Jan Tauler, Jakub Passavanti, a w czasach najnowszych Henri Lacordaire, Antonin D. Sertillanges, czy Ambroise-Marie Carre. Autor podręcznika przypomina wszystkim słynną zasadę dominikańską: *contemplata aliis tradere* — dawać innym prawdę zdobytą przez kontemplację; zasadę, aktualną zarówno dziś jak i w czasach św. Tomasza z Akwinu.

Recenzowana publikacja stanowi dobry przykład popularyzacji historii kaznodziejstwa. Autorowi *Zarysu* udało się pokazać kaznodziejów, jako ludzi z krwi i kości, przejętych gorliwością o głoszenie Ewangelii i walkę z ludzkimi przywarami. Zarys nie jest więc książką telefoniczną z tysiącem dat i suchych faktów. Przeciwnie, staje się pasjonującą lekturą, prezentującą panoramę sług ambony. W dużej mierze przyczyniają się do tego rozsiane w tekście ramki z trafnie dobranymi fragmentami kazań i znaczącymi wypowiedziami o kaznodziejstwie, charakterystycznymi dla danego okresu i kaznodziei.

Wydawnictwu „M” należą się słowa uznania, iż dało nam nie tylko serię podręczników dogmatyki Beinerta, ale ciekawy, starannie opracowany zarówno od strony edytorskiej (indeksy, ilustracje nawet znaczków francuskich z podobiznami kaznodziejów!), jak też stylistyczno-korektorskiej zarys historii kaznodziejstwa w Kościele katolickim. Słowa uznania należą się także konsultantce naukowej tego tomu pani prof. Wacławie Szelińskiej, znanej w Polsce badaczce bibliotek profesorów Uniwersytetu Krakowskiego w XV i początkach XVI oraz wpływu Erazma z Rotterdamu na środowisko krakowskie w XVI wieku.

Autorowi recenzowanej książki należy życzyć, aby obdarzył nas w krótkim czasie zapowiadany we wstępie drugim tomem, tym razem poświęconym kaznodziejstwu polskiemu. W ten sposób powstanie zarys całości historii kaznodziejstwa. Skorzystać może z niego nie tylko profesor homiletyki, kapłan czy kleryk, ale także każdy wierny, któremu bliska jest sprawa przekazu słowa Bożego.

Kraków

STANISŁAW KAŁDON OP

***Encyklopedia Katolicka*, t. VIII, Lublin 2000, kol. 1456.**

Do kalendarza ważnych wydarzeń Roku Jubileuszowego 2000 w Polsce należy niewątpliwie wpisać wydany na jesieni tegoż roku ósmy tom *Encyklopedii Katolickiej*. Międzywydziałowy Zakład Lesykograficzny KUL dał kolejne kompendium rzetelnej wiedzy i wspaniałe narzędzie pracy dla wszystkich, którym bliska jest chrześcijańska kultura.

W tomie ósmym, który otwiera hasło *Język*, a kończy *Kino Eusebio Francesco* znajduje się wiele cennych opracowań. Wyrazem ekumenicznej postawy autorów i redaktorów Encyklopedii Katolickiej są referowane rzeczowo, a nie polemicznie, takie hasła jak np. *katechetyka protestancka i prawosławna*, *katechizm w Kościele prawosławnym i w protestantyzmie*, *kaznodziejstwo w Kościołach wschodnich i w Kościołach protestanckich*. Odpowiadając na potrzebę dialogu chrześcijaństwa z innymi religiami, ósmy tom zamieszcza obszerne hasło *judaizm*, omawiające jego historię, teologię, wkład w kulturę światową i relację do chrześcijaństwa.

W recenzowanym tomie wiele jest haseł podejmujących ważne zagadnienia teologiczno-historyczne z zakresu dziejów Kościoła. Do takich należą m.in. *józefinizm*, *judeochrześcijaństwo*, *karolińska reforma Kościoła*, *katarowie*, *kahwinizm*, *kapadoccy ojcowie*. Godne podkreślenia są wnikliwe analizy poświęcone kapłaństwu oraz kierownictwu duchowemu.

W dziale hagiograficznym spotkamy biogramy tak znanych świętych jak: Józef Oblubieniec NMP, Jozafat Kuncewicz, Justyn, Karol Boromeusz, Katarzyna Aleksandryjska, Katarzyna ze Sieny, Kazimierz królewicz i Kinga. Problematykę tę dodatkowo dopełnia hasło *kanonizacja*, przedstawiające zasady, jakimi kieruje się Kościół przy ogłaszaniu świętości osób. Jeśli chodzi o hasła hagiograficzne należy ubolewać, iż nie uwzględniają one nadal kazań, które w dziejach kultu i w literaturze na temat świętych odegrały ważną, niekiedy decydującą rolę. Takim było np. kazanie Władysława Bandurskiego *Zbudźmy Jadwigę* (Kraków 1906) dynamizujące starania o beatyfikację królowej Jadwigi czy Macieja Sarbiewskiego *Oratio panegyrica habita in praesentia Serenissimi ac invictissimi Vladislai IV, Poloniae et Sueciae Regis... in solenni corporis D. Casimiri translatione...* (Wilno 1636) ważne dla kultu św. Kazimierza królewicza. W dotychczasowym układzie Encyklopedii hasła hagiograficzne odnotowują życie i działalność świętych, kult, duchowość, zgromadzenia zakonne powstałe z inspiracji świętego, ikonografię, malarstwo, uwzględniają nawet ujęcia sceniczne, pomijają natomiast rolę kazań w szerzeniu kultu świętych. Warto by zainteresować się i tym zagadnieniem. Potrzebę taką widzi np. cenna publikacja, jaką jest *Hagiografia polska. Słownik bibliograficzny*, pod. red. R. Gustawa (t. I-II, Poznań 1971-72).

W recenzowanym tomie Encyklopedii znajduje się także wiele materiału na temat życia zakonnego joannitów, józefitów, kamedułów, kamilianów, kanoników regularnych, kapucynów i kapucynek, karmelitów i karmelitanek, kartuzów; omówione są również problemy kasaty zakonów i klasztorów. Kościół tworzą zjednoczeni z Chrystusem w Duchu Świętym ludzie, którzy żyją w konkretnej przestrzeni geograficznej. W tomie tym dowiemy się o sytuacji Kościoła m.in. w Jordanii, Jugosławii, Kairze, Kambodży, Kamerunie, Kanadzie, Kazachstanie, Kenii, a także w katolickich diecezjach: kaliskiej, kamienieckiej, kamińskiej, katowickiej, kie-

leckiej oraz w katowickiej diecezji ewangelicko-anglikańskiej i kijowskiej metropolii prawosławnej.

Korzystający z ósmego tomu Encyklopedii zapozna się z obszernym i wnikliwym opracowaniem na temat wkładu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, inspiratora i wydawcy recenzowanej publikacji, na rzecz Kościoła w Polsce i polskiej kultury.

W okresie przełomu tysiącleci szczególnie aktualne są hasła na temat czasu i jego rachuby, takie jak: *alendarz, kalendarze polskie, kalendarz kościelny, kalendarz liturgiczny*, a także hasło *kairos*, wnoszące do zagadnienia czasu elementy biblijne. Wiele ciekawego materiału znajdują w tomie zainteresowani sztuką, filozofią, problematyką prawną-etyczną i społeczno-ekonomiczną.

W recenzowanym tomie wysuwają się na czoło zagadnienia szeroko pojętej teologii pastoralnej. Taki bowiem charakter mają bloki tematyczne: katechetyczny, homiletyczny i społeczny, obrazujący zaangażowanie świeckich w ewangelizację.

Dział homiletyczny zawiera najpierw cenne opracowania na temat teorii kaznodziejstwa. Otwiera je kluczowe dla tego przedmiotu hasło: *kazanie i kaznodziejstwo* oraz szeroko i wnikliwie potraktowane *kaznodziejstwo*, prezentujące mistrzów ambony oraz rozwój teorii na temat konstruowania i głoszenia kazań. Czytelnika zaciekawić może hasło *kaznodziejstwo apostoelskie*, czyli kaznodziejstwo pałacu apostoelskiego, a także wrosłe już głęboko w Polską kulturę religijną *kazania świętokrzyskie radiowe*, czy też *kazania świętokrzyskie prymasowskie*. Dział homiletyczny wzbogacony został cennymi opracowaniami na temat pomników literatury polskiej, jakimi są *Kazania gnieźnieńskie* i *Kazania świętokrzyskie* oraz w całą plejadę wybitnych kaznodziejów i teoretyków kaznodziejstwa. Mamy zatem cenne biografie: Alojzego Jougana, bł. Józefa Sebastiana Pelczara, Adriana Jungi SJ, Marcellego Jurkiewicza OFMConv, Michała Hieronima Juszyńskiego, Hieronima Kajsiewicza CR, Wilhelma Kalińskiego, Atanazego Ludwika Kiersnickiego SJ, bpa Michała Franciszka Karpowicza, Jana Kapicy, Pawła Kamińskiego, Fidelisa Kędzierskiego OFMObs. Redakcji ósmego tomu Encyklopedii nie uszedł uwagi i nie znikł w cieniu wielkiego astronoma, fizyka i matematyka – J. Keplera, ważny promotor nowoczesnej homilii bp Paul Wilhelm Keppler (kol. 1354-1355) i inni zagraniczni kaznodzieje jak np. Jordan z Quedlinburga OESA, Jordan z Saksonii OP czy bp Wilhelm Ketteler. Powyższe biografie zostały opracowane z dużym zapałem. Może tylko najbardziej powierzchownie i bez uwzględnienia najnowszej literatury potraktowano najwybitniejszego kaznodzieję polskiego oświecenia Michała Franciszka Karpowicza, którego współcześni oceniali niezwykle wysoko widząc w nim *Chryzostoma polskiej ambony, Skargę XVIII wieku, księcia kaznodziejów polskich, apostoła praw bliźniego, polskiego Massillona*, odnowiciela kaznodziejstwa polskiego i wzór dla innych głosicieli Ewangelii.

Jeśli chodzi o dział katechetyczny to dotyka on najistotniejszych dla tej dziedziny tematów. Są tu więc tak ważne hasła jak: *katechetyka*, *katecheza*, *katechizacja*, *katechizm*, *Katechizm Kościoła katolickiego* i *Katechizm rzymski*. Niektóre opracowania nabierają szczególnego znaczenia, jak np. *kateny* i *katechetyka katolicka* autorstwa nieżyjących już profesorów Emila Stanuli CSsR i Mieczysława Majewskiego SDB. Są ich ostatnim dziełem, ostatnim przejawem ich umiejętności, jeszcze jednym fragmentem *non omnis moriar*.

Z haseł katechetycznych chciałbym zwrócić uwagę na jeden problem. Zopowiadano już w tomie III Encyklopedii (kol. 277), iż czasopismo wiedeńskie – *Christlich-pädagogische Blätter* (założone w 1878 r.) będzie omówione w haśle *katechetyczne czasopisma*. Istotnie w tomie VIII jest takie hasło, ale jego autor, omawiając katechetyczne czasopisma, całkowicie pominął ten tytuł (a jest to jedno z najstarszych i najbardziej zasłużonych, co więcej do dziś wychodzących czasopism), choć wymienił inne: *Katechetische Monatsschrift* wychodzące jedynie 23 lata (1889-1912). Rodzi się też pytanie czy, jeśli istnieje hasło *katechetyczne czasopisma*, zachodzi potrzeba szczegółowego omawiania niektórych tytułów i to tak szeroko, jak np. *Katechetische Blätter* (kol. 1016-1017), czy *Katecheta* (kol. 1015-1016). Powstaje bowiem ryzyko pominięcia innych, równie lub bardziej ważnych, jak to widać w przypadku *Christlich-pädagogische Blätter*: To tylko pewien przykład. Będąc już przy czasopismach katechetycznych nie sposób nie zauważyć, iż we wspomnianym wyżej haśle *Katechetische Blätter* spotykamy się z dużą niestarannością, gdyż raz są podane pełne imiona redaktorów tego pisma, raz inicjały imienia, innym razem samo tylko nazwisko.

Na przyszłość Redakcji Encyklopedii wypada wciąż życzyć właściwego i trafnego doboru autorów haseł. Chodzi o to, aby byli to najlepsi fachowcy w swej dziedzinie uwzględniający najnowsze badania, inaczej bowiem następuje powielanie starych błędów, które – jak pokazuje praktyka – mogą na dobre zadomowić się w naszych publikacjach naukowych. Zgromadzona przez Encyklopedię wiedza, jak i jej błędy rzutują i będą z pewnością przez wieki całe rzutować na polską teologię. Z przypadkiem takim zetknąć się można np. w haśle *Karnkowski Stanisław*, gdzie podano, iż późniejszy prymas studiował w Wittenberdze, co nie ma żadnego potwierdzenia w źródłach. Autor co prawda dotarł do ostatnich publikacji na ten temat i odnotował je w bibliografii, ale zawartych tam wniosków w opracowanym haśle nie uwzględnił.

Wszelkie jednak krytyczne wypowiedzi i korekty tekstu nie mogą przysłonić faktu, iż dzieło o takim ogromie wiedzy zgromadzonej na 1456 kolumnach ósmego tomu Encyklopedii jest ważnym narzędziem edukacji i piśmiennictwa, a praw-

dy w nim zamieszczone wchodzą do kanonu wykształcenia. Tym zaś, którzy to dzieło tworzą należy się szacunek i wdzięczność.

Kraków

KS. KAZIMIERZ PANUŚ

ks. Tadeusz Matras

TEMATY ROZPRAW DOKTORSKICH Z ZAKRESU LITURGIKI NAPISANYCH W KRAKOWIE

NA PAPIESKIM WYDZIALE TEOLOGICZNYM

1. ks. DZIWIŚ STANISŁAW (archidiecezja krakowska), 1981 – *Kult św. Stanisława w Krakowie do Soboru Trydenckiego*, **promotor:** ks. doc. dr hab. Waław Schenk
2. ks. KOPEREK STEFAN CR (Zgromadzenie Księży Zmartwychwstańców), 1977 – *Teologia roku liturgicznego według Prospera Guerangera OSB*, **promotor:** ks. doc. dr hab. Waław Świerzawski
3. ks. PIOTROWSKI EUGENIUSZ (diecezja opolska), 1988 – *Działalność liturgiczno-duszpasterska ks. Gerarda Szmyda (1885-1938)*, **promotor:** ks. doc. dr hab. Waław Schenk
4. ks. SINKA TARSYCJUSZ CM (Zgromadzenie Księży Misjonarzy Lazarystów), 1980 – *Kult św. Józefa w polskich pieśniach nabożnych ku Jego czci*, **promotor:** ks. doc. dr hab. Waław Schenk
5. ks. ZIMOŃ DAMIAN (diecezja katowicka), 1977 – *Uczestnictwo wiernych we Mszy świętej na ziemiach polskich w XIX wieku w świetle modlitewników i podręczników liturgicznych*, **promotor:** ks. doc. dr hab. Waław Schenk

NA WYDZIALE TEOLOGICZNYM
PAPIESKIEJ AKADEMII TEOLOGICZNEJ

1. ks. BURZAWA STANISŁAW (diecezja tarnowska), 1993 – *Rozwój teologii Adwentu*, **promotor:** ks. bp prof. dr hab. Waław Świerzawski
2. ks. CELARY JANUSZ (archidiecezja katowicka), 1998 – *Obrzędowość świecka w Polsce (1944-1989) jako wezwanie dla współczesnego życia duszpastersko-liturgicznego*, **promotor:** ks. prof. dr hab. Stefan Koperek CR